

МОДЕРНІЗАЦІЯ ПІДГОТОВКИ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ У КОНТЕКСТІ ДУАЛЬНОЇ ОСВІТИ

Попович А.М.,
кандидат соціологічних наук,
доцент кафедри соціології та соціальної роботи
факультету суспільних наук,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Україна

Аналіз ситуації щодо кадрового потенціалу установ соціального захисту системи Міністерства соціальної політики висвітлює декілька достатньо тривалих у часі проблем. Переважною мірою це підготовка соціальних працівників та забезпеченість ними у різних регіонах країни. Ще у 2008-2011 роках за результатами аудиту ефективності використання коштів Державного бюджету України на підготовку і підвищення кваліфікації кадрів для цієї галузі колегія Рахункової палати України зробила висновок про недостатність кадрового потенціалу, а також упущення у його підготовці. З понад 67 тисяч фахівців сфери праці та соціального захисту на той час підвищення кваліфікації пройшли лише 2 тис. осіб (3 %) [3]. Були зроблені висновки про нагальну потребу реформування системи держзамовлення і спрямування бюджетних коштів не на утримання навчальних закладів, а саму підготовку фахівців.

Загострення ситуації з кадрами відмічаються і в наступні роки, що можна відслідкувати за цілим рядом інформаційних повідомлень у різних джерелах. Серд суб'єктів освітнього процесу існує розуміння потреби модернізації усталеної системи підготовки соціальних працівників.

У рамках даної публікації автор робить спробу показати один із шляхів її модернізації – впровадження дуальної форми освіти. Обґрунтувати таке бачення можна тим, що соціальна робота є прикладною професією. Тому у країнах із розповсюдженою дуальною освітою серед спеціальностей, для яких вона рекомендована (економіка, інженерія, інформатика, бізнес-адміністрування, охорона здоров'я та ін.), є також спеціальності сфери соціального захисту населення. Завдяки співпраці з Представництвом Фонду ім. Фрідріха Еберта в Україні наміри розпочати та впроваджувати елементи дуальної освіти проголошують представники аграрної, авіаційної, харчової, торгівельної,

транспортної та ІТ-сфер. За даними МОН, у 2017-2018 навчальному році розпочали впровадження елементів дуальної форми навчання 52 заклади професійної (професійно-технічної) освіти в 25 регіонах за 54 робітничими професіями [1].

Зрозуміло, що її класична модель, яка передбачає співвідношення 30 відсотків теоретичних знань від навчального закладу, а всі решта – безпосередньо на робочому місці, не є універсальною для всіх спеціальностей. Особливо в рамках університетської підготовки. Години розподіляються по-різному залежно від особливостей навчання за спеціальністю (професією).

Показово, що відкриваючи у 1996 році спеціальність «Соціальна робота» завдяки програмі Tempus-Tacis JER-10243-96 «Заснування відділення соціальної роботи в Ужгородському державному університеті», колектив новоствореної кафедри спільно із зарубіжними колегами підготував навчальний план, у якому 30 відсотків навчального часу відводилося на підготовку студентів безпосередньо у закладах та установах (1-2 дні в тиждень залежно від року навчання). Завдяки стажуванням у Бельгії, Шотландії, Данії було розуміння того, що це не просто практика, а частина навчання. Затвердити такий розподіл годин не вдалося.

Повертаючись до цього питання через 22 роки, приходиться констатувати поглиблення відчуження теоретичної і практичної баз, переважання теоретичних основ у підготовці фахівців системи соціального захисту населення. Про це свідчить інформація на офіційних сайтах вузів. Частка практичної підготовки у рамках усіх нормативних навчальних дисциплін становить 16- 21 відсоток.

Певний оптимізм вселяє увага Міністерства освіти і науки України до цього питання в останні роки. Дуальна форма здобуття освіти відображена у Законі України «Про освіту». У 2018 році на Розширеному засіданні Колегії цього міністерства було прийнято Концепцію підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти в Україні. У Концепції передбачається її впровадження у закладах вищої, фахової передвищої, професійно-технічної (професійної) освіти та участь у цьому процесі роботодавців та здобувачів освіти як рівноправних партнерів [2]. У цьому ж документі висвітлені нинішні проблеми

професійної підготовки студентів, терміни створення кластерів дуальної освіти на базі конкурентоспроможних закладів освіти та заінтересованих роботодавців (2020-2023 роки). На сьогодні потрібно зробити багато практичних кроків щодо її реалізації. Окрім організаційних змін, радикального оновлення потребуватимуть освітні програми, прогнози потреби в кадрах, оцінка професійних кваліфікацій, професійна орієнтація тощо.

Проте в центрі уваги залишиться і, на наш погляд, загостриться питання щодо змісту навчання. Укладаючи договір з навчальним закладом, заінтересовані роботодавці (підприємства, служби, установи, організації, а віднедавна й об'єднані територіальні громади) прискіпливо розглядатимуть освітні програми на предмет їх відповідності кваліфікаційним характеристикам та необхідним професійним компетенціям.

Адже зміст освіти майбутніх професіоналів визначається не просто загальним баченням соціальної роботи, а колом їх обов'язків. До того ж вони повинні бути готовими вільно «пересуватися» в рамках своєї професії, тобто переходити з однієї сфери в іншу. Тому за будь-якої форми навчання чи спеціалізації важливо забезпечити ядро професійної компетентності (знання, уміння, цінності), які є інтегративною основою професії. А основним напрямком модернізації підготовки компетентних спеціалістів незмінно залишається тісний зв'язок між потребами практики та змістом освіти. Увесь зміст програми має бути спрямований на досягнення цілей навчання – освоєння професійних і загальних компетенцій, які визначають кваліфікацію випускників.

Стислий аналіз вимог до змісту професійної діяльності на посадах «соціальний працівник» та «фахівець соціальної роботи», задекларованих у відповідних кваліфікаційних характеристиках [4; 5] та навчальних планів окремих вузів, доступних на офіційних сайтах, показує наступне:

1. Ключові завдання та обов'язки на цих посадах вимагають знань законів та підзаконних нормативно-правових актів України з питань соціального захисту і соціальної роботи з різними категоріями населення, основ сімейного, трудового, житлового законодавства України; основ кримінального та

цивільного права. Ці навчальні дисципліни у навчальних планах відображені вкрай обмежено а то й повністю відсутні.

2. Кожна з посад потребує володіння методами роботи з різними групами клієнтів; знаннями щодо видів, змісту, порядку надання соціальних послуг. На наш погляд, найбільш оптимальним є виокремлення класичних методів соціальної роботи в окремі навчальні дисципліни й предметна увага до опанування педагогічними, психологічними, соціологічними та іншими методами в рамках відповідних навчальних дисциплін.

3. У навчальних планах належною мірою відображені основи психологічних та медичних знань, етики та професійного спілкування, система соціальних закладів і служб, інформаційні технології, ведення документації.

4. Навчальні плани вузів містять значний перелік дисциплін, які не узгоджуються з вимогами роботодавців щодо необхідних знань. З одного боку, це може свідчити про неповне відображення обсягу необхідних знань, як і ключових завдань та обов'язків, у кваліфікаційних характеристиках. З іншого – вимагатиме предметних дискусій у процесі впровадження дуальної освіти.

5. Впровадження дуальної системи професійної підготовки вимагатиме розробки регіональних аспектів підготовки соціальних працівників відповідно до сучасної соціальної ситуації в регіонах.

Таким чином, орієнтована на потреби ринку праці дуальна освіта соціальних працівників покликана формувати «компетенцію дії», яку можна реалізувати лише в умовах практичної діяльності.

Література:

1. Дуальна освіта. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/profesijno-tehnicna-osvita/dualna-osvita> (дата звернення: 04.02.2019).
2. Концепція підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти: Ухвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 19 вересня 2018 р. № 660-р URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/660-2018-%D1%80/conv> (дата звернення: 04.02.2019).
3. Країні не вистачає соціальних працівників. URL: <http://www.kreschatic.kiev.ua/ua/3926/art/1310666555.html> (дата звернення: 04.02.2019).

4. Про затвердження кваліфікаційної характеристики професії «Фахівець із соціальної роботи»: наказ Мінсоцполітики від 24.03.2016 № 285. URL: <https://www.msp.gov.ua/documents/949.html?PrintVersion> (дата звернення: 11.02.2019).
5. Про затвердження нової редакції кваліфікаційної характеристики посади «Соціальний працівник»: наказ Мінсоцполітики від 24.07.2006 № 274. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0274203-06/ed20160125> (дата звернення: 11.02.2019).